

Indledning

“Bykvalitet og livskvalitet i mellemstore danske kommuner” – det var diskussionsemnet for en kreds af forskere og kommunale planlæggere, der i foråret 2009 mødtes til et todages symposium i Svendborg. Målet var på tværs af deltagernes forskellige fagligheder fra kultur, samfundsudvikling og planlægning at indkredse aktuelle udfordringer for byer i provinsen og drøfte brugbarheden af byudviklingskonceptet Cittaslow.

Symposiets oplægsholdere har efterfølgende bearbejdet deres indlæg til en antologi, der foruden nærværende webudgave (www.plan09.dk) publiceres i bogform på Syddansk Universitetsforlag. Formålet med antologien er at give inspiration til debatten om provinsbyernes udvikling: Hvad er det gode liv? Hvad er en god by? Hvordan former vi gennem planlægning, dialog og nye samarbejdsrelationer udviklingen i de rammer, der giver mulighed for det gode liv?

Det er store spørgsmål. Det er vigtige spørgsmål. Og det er spørgsmål, der er i fokus i det nationale Plan09-projekt igangsat af Miljøministeriet i samarbejde med Realdania i perioden 2006-2009. Plan09-projektets ide er at udvikle plankulturen i de danske kommuner for at styrke livskvaliteten i det byggede miljø til gavn for alle borgere.

Svendborg Kommune har i 2008 og 2009 gennemført et Plan09-eksempelprojekt for at udvikle metoder til at diskutere kvalitet i planlægningen. Projektet er gennemført i et tæt samarbejde med konsulenterne Johan Bramsen og Lene Bak fra Pluss Leadership, lektor Jørgen Møller fra Institut for Samfunds Udvikling og Planlægning ved Aalborg Universitet og institutleder Johs. Nørregaard Frandsen fra Institut for Litteratur, Kultur og Medier ved Syddansk Universitet. Planlægger Helle Juul Kristensen fra Kultur, Plan & Erhverv i Svendborg Kommune har fungeret som tovholder på projektet.

Formålet med Svendborgs Plan09-eksempelprojekt “Rammer om det gode liv – planlægning med udsyn og omtanke” har været at udfordre plansystemet ved dels at rette fokus på livet og omgivelserne frem for planjura og regulerende bestemmelser, dels at undersøge den kommunale rolle som dagsordensættende, opsøgende, initierende og samarbejdende som supplement til den traditionelle regulerende og administrerende rolle. Med aktiv involvering af lokale aktører er der gennemført en række seminarer, workshopper, dialogmøder og eventen “Tankegangen” med nye sanseoplevelser i byen. Debatarrangementerne er fortløbende fulgt af Plan09-projektets samarbejdspartnere fra Aalborg og Syddansk Universitet.

Kvalitetsdiskussionerne har udfoldet sig som en stafet fra en aktør til den næste. Fokus har været på respekten for det lokale særpræg som udgangspunkt for fremtiden og på de såkaldte “bløde” værdier som grundlag for fremtidens strategier og den mere “hårde” fysiske planlægning.

Afsættet for kvalitetsdiskussionerne i Svendborg var byudviklingskonceptet Cittaslow. Svendborg Kommune opnåede i 2008 som den første danske kommune medlemskab

af Cittaslow-bevægelsen – et internationalt netværk af mindre og mellemstore kommuner, der som svar på globaliseringens udfordringer har valgt at planlægge og udvikle sig efter principper, hvor lokale særpræg, kvalitet i liv og omgivelser, bæredygtighed og oplevelser er centrale.

Cittaslow er en udfordring til plansystemet, fordi der kræves en betydelig vedholdenhed over flere byrådsperioder, og fordi der tages udgangspunkt i den løbende diskussion af udvikling af både bykvalitet og livskvalitet. Udfoldet betyder livskvalitet, at livsdimensionen kan opløses i delelementer som f.eks. arbejde, produktion, distribution, trafik, sundhed, rekreation, ro, leg, musik, mad, meditation, møder, kærlighed, den sociale dimension, demokrati, inspiration m.v. Alle disse livsfunktioner kræver forskellige fysiske rammebetingelser fra de fysiske omgivelser, byens huse og byens rum.

Kommunikationen om Cittaslow i Svendborg har været en god platform for at rejse en lokal debat om kvalitet og rammerne for fremtidens byliv, men Cittaslow har også vist sig at være et ganske omfattende koncept at få hold på. Resultatet af debatstafetten er opsamlet i en guide for det videre arbejde med Cittaslow i Svendborg. Men derudover rejste Cittaslowstafetten nogle generelle og principielle spørgsmål, som vi ønskede at få drøftet og belyst i forskningsverdenen ved symposiet, og som hermed foreligger i webudgave og bogform.

Antologiens indhold

Antologiens 13 kapitler er fordelt på fem dele. Første del er en prolog om *Provinsbyernes udfordringer*. Anden del omhandler *Byplanlægning og Cittaslow*, tredje del sætter fokus på *Livskvalitet og Cittaslow*, fjerde del handler om *Cittaslow, identitet og involvering*, og femte del peger på problematikker i forhold til *Cittaslow og kulturelle strategier*. Antologiens afsluttende kapitel er en appetitvækker, der skærper sanserne for smagen af Cittaslow. I *Appendix A* bringer vi en dansk oversættelse af de 52 internationale Cittaslowkriterier, som medlemsbyer vurderes på i forbindelse med optagelsen i Cittaslownetværket.

Prologen i kapitel 1, *Udfordringer for de mellemstore danske bysamfund*, er skrevet af geograf Bue Nielsen. Her stilles skarpt på de vilkår, som mindre og mellemstore danske byer i provinsen står over for på det planlægningsmæssige felt i overgangen fra industri- og servicesamfund til videnssamfund. Den traditionelle måde at forstå relationen mellem byer på i en centralmodel med mellemstore kommuner som egnscentre viser sig at være mindre godt egnet til at inkorporere nutidens samfundsdynamikker, og der er behov for nye måder at forstå relationer mellem byerne på. Netværksmodellen, arbejdsmarkedsregioner og bylandskaber med glidende overgange præsenteres som tre alternativer. Pointen er, at hver by må finde sit unikke særpræg og sin rolle i en arbejdsfordeling med andre byer. Konkluderende opfordrer BN de mindre og mellemstore kommuner i provinsen til at overveje, hvordan de vil håndtere nutidens kendsgerning: at vækst sker dér, hvor den højtuddannede arbejdskraft er, og at det aktuelt er i de større byregioner.

Antologiens del II om Byplanlægning og Cittaslow lægger ud med kapitel 2, Jørgen Møllers artikel *Cittaslow i Danmark. Giver det os et brugbart og samlende koncept for dynamisk provinsbyudvikling?* Her introduceres bogens hovedtema om Cittaslow, der defineres som et værdibaseret og bredspektret samfunds- og byudviklingskoncept. JM fortæller om den langsomme start for Cittaslow i Danmark og giver et beskrivende overblik over grundbegreber i Cittaslowkonceptet samt over, hvordan en by/kommune bliver certificeret som Cittaslow. Efter en konstatering af, at Cittaslow er i god overensstemmelse med den aktuelle statslige bypolitik om “Den moderne bæredygtige by”, diskuterer JM Cittaslowkonceptet i relation til en overordnet kommunal planlægning og til udfordringer for landdistrikter og landsbyer. Det munder ud i en række åbne spørgsmål: Er der brug for en nordisk variant af det oprindeligt sydeuropæiske Cittaslowkoncept? Er danske kommuner gearret til den form for totalplanlægning, som Cittaslow synes at fordrer? Hvilken geografisk udstrækning gælder for en kommunes Cittaslowmedlemskab? Er målgruppen for snæver? Og er det muligt at skabe rum for Cittaslowkvaliteter uanset niveauet i de økonomiske konjunkturer?

I kapitel 3 *Langsom by. Progressivt byudviklingskoncept eller rendyrket nostalgi?* går Ole B. Jensen kritisk i dybden med et enkelt delelement inden for Cittaslowfænomenet, nemlig mobilitet. Cittaslow, som OBJ oversætter til “langsom by”, strider mod grundfæstede normer for planlægning, organisering og styring af det moderne samfund, hvor målet har været at minimere friktion og øge hastigheder og aktionsradius. OBJ uddyber det problematiske i, at et fænomen som Cittaslow kan blive for indadvendt, ekskluderende og tilbageskuende, men fremholder også et eksempel på, hvordan Cittaslow kan gribes an som en strategisk, fremadrettet satsning i forvandling af en gammel industriby til en ny orientering mod oplevelsesøkonomien og i en større regional kontekst. Opsamlende vurderer OBJ, at Cittaslow tematiserer nogle afgørende problemstillinger for fremtidens kommunale planlægning, og mener, at det måske kan være startskuddet til en “mere livlig og knapt så blodfattig debat i den danske byplanfaglighed”.

Det efterfølgende kapitel 4 *Tankefuld – en by, der vil det hele!* er skrevet af Bo Vagnby, som tager afsæt i det danske byudviklingsprojekt Tankefuld, der er et projekt for en ny bydel i Svendborg, som ambitiøst sigter mod at blive verdens første nybyggede Cittaslowby. Kapitlet bygger på en kritisk krydslæsning mellem masterplanen for Tankefuld og Cittaslowchartret, og BV opstiller på baggrund heraf en række konkrete anbefalinger til bæredygtig byudvikling, der kan imødegå faren for, at smukke byvisioner bukker under for presset fra virkelighedens benhårde implementeringsmiljøer. Konkret foreslås, at der udvælges nogle få ambitiøse og konkrete mål frem for at ville favne hele Cittaslowchartret på alle punkter: Vov at sætte ubekvemme og adfærdsregulerende mål, for eksempel ved at tænke bydelen ind i et globalt klimaperspektiv og dermed bidrage til at indplacere Cittaslownetværket som en bevidst aktør mod klimatrusserne.

Under temaet Livskvalitet og Cittaslow i antologiens del III diskuterer Jens Tonboe *Livskvalitet og Cittaslow som mål i planlægningen*. Mange års erfaring som fagsociolog, forsker og underviser i empiriske metoder giver JT grund til at mene, at der er en vis sammenhæng mellem de fysisk-materielle rammer og det sociale liv. Det betyder

dog ikke, at man må tage denne sammenhæng for givet uden nærmere refleksion. JT præsenterer en række levevilkårskoncepter – kvantitativt og kvalitativt orienterede – og gør opmærksom på problemer og muligheder, der må medtænkes, når livskvalitets- og borgerinddragelsesaspektet skal tages alvorligt, undersøges, dokumenteres og bruges. Til en konkret implementering af Cittaslow foreslår JT, at man lokalt beslutter nogle målbare indikatorer i form af “dogmer”, som der gives eksempler på.

I kapitel 6, *Hjemme i byen. Har den mellemstore by særlige kvaliteter?*, udfolder Johs. Nørregaard Frandsen livskvalitetsaspektet som menneskers dobbeltdrøm om både at være til stede i tid og rum og at være i stadig bevægelse i nutidens modernitet. JNF argumenterer for, at supermodernitetens stedløshed avler en latent hjemløshedsfølelse, og at drømmebilledet af “den langsomme by” dukker op i horisonten som en mulig oase for det identitetssøgende menneske. Her kan de mellemstore byer tilbyde både mobilitet, forankring og genkendelighed: De er byagtige, men også overskuelige og har en fortællerigdom i deres forskelligheder. JNF skildrer, hvordan de mellemstore byers byområder kan aktivere menneskers hjemfølelse i den stadige bevægelse til og fra, ud og hjem. Eksemplarisk kommer det til udtryk i forstadslivsformen med blomstrende bylandskaber af beboernes små privatpraktiserende oaser og den konkrete formning af bysociale rum i praktiske fællesskaber: “Huller i hegnet” kan have sine gode grunde i hverdagens rationalitet. Sammenfattende konkluderer JNF, at nutidens mennesker ikke først og fremmest er karakteriseret ved rødder, derimod ved fødder! Derfor har vi tilsyneladende stærke behov for at skabe hjemsteder, som kan modtage vores individuelle fodaftryk i en by, der både kan tilbyde fortælling, fællesskab og følelsen af at være blandt kendinge.

Del IV i antologien sætter fokus på Cittaslow, identitet og involvering. Her lægges ud med kapitel 7, *Fra forsamling til spredning. Fra salgssteder til drømmesteder. Om identitet, forbrug, tid og rum set i et antropo-sociologisk perspektiv*, skrevet af Dominique Bouchet. DB fremhæver som udgangspunkt, at de, som har til opgave at sikre by- og livskvalitet i provinsbyerne, må kende til byernes “symbolske omgivelser”: Man må være bredt orienteret om de mange faktorer, der er på spil, når mennesker i dag oplever og videreudvikler bymiljøet, og man må forholde sig til, at fysiske omgivelser altid bliver tolket i lyset af den enkeltes personlige baggrund og samfundsudviklingen. BD ser tre afgørende faktorer, der må medtænkes i en tidssvarende byplanlægning – også når man vil bruge Cittaslowkonceptet: den øgede mobilitet, det individualiserede oplevelsesforbrug samt generationernes vidt forskellige referencerammer. Opråbet til Cittaslow lyder derfor: “Det er ikke kun kvaliteten af bolig og mad, man skal fokusere på, men kvaliteten af de menneskelige relationer og sikringen af de demokratiske værdier”.

Også Gunnar L.H. Svendsen tager de menneskelige relationer op til overvejelse i kapitel 8: *Cittaslow, social kapital og sociospatial planlægning*, hvor begrebet social kapital er i fokus. Hovedspørgsmålet for GLHS lyder: Hvordan kan Cittaslow bidrage til at opbygge brobyggende social kapital og herigennem bl.a. fremme integration? Herudfra underkastes den formulerede Cittaslowfilosofi kritisk analyse. Specifikt kan

der ifølge GLHS fremdrages to kritikpunkter: en begrebslig og ideologisk uklarhed samt en udtalt mangel på sociospatial planlægning til at fremme møder på tværs. Opsamlende opfordres til, at man mere aktivt – og måske i en nordisk variant af Cittaslow – inkorporerer en form for lokalsamfundsarkitektur med formelle og uformelle mødesteder i lokalområderne.

Lene Bak og Johan Bramsen har været konsulenter på Svendborg Kommunes Plan09-eksempelprojekt og giver i kapitel 9, *Involvering af de lokale aktører. Proces og praksis*, en levende beskrivelse af arbejdet. Kapitlets første del belyser processen – Cittaslowstafetten – på vej mod udarbejdelse af en handlingsguide for det fremadrettede arbejde med Cittaslow i Svendborg. Herefter diskuteres mere overordnet behovet og mulighederne for fornyelse af en borgerdialog i forbindelse med den kommunale planlægning. LB og JB vurderer herudfra, at Cittaslow som politisk mål kan blive et vigtigt supplement til plansystemet som en platform for løbende dialog og samarbejde om den dagsorden, der primært optager borgerne, nemlig deres livskvalitet.

Antologiens del V har overskriften Cittaslow og kulturelle strategier. I kapitel 10, *Svendborg – garanteret uden oplevelser? City branding, anti-branding og co-branding*, introducerer Karen Hvidtfeldt Madsen indledningsvis begrebet globalisering i forbindelse med Cittaslow: det paradoksale i, at jo mere kulturen bliver globaliseret, jo større bliver subjektets behov for lokal forankring. KHM udfolder en art "oplevelseskulturbegrebets kulturhistorie" med transformationsøkonomien som den aktuelle tredje fase, hvor oplevelse forstås som ramme for erkendelse, identitetskonstruktion og forandring. Her anfører KHM ligheder med Svendborgs tolkning af Cittaslow. Cittaslowkonceptet diskuteres i relation til begreber om anti-branding forstået som modkultur og city branding anvendt til positionering af byer. KHM fremdrager nogle problematiske forhold ved Cittaslowbevægelsens fælles logo, den orange snegl, og foreslår i stedet, at der sættes fokus på selve ordet Cittaslow, der i sit betydningsindhold har de vitale paradokser og overraskelsesdimensioner, som skal til for at begå sig i transformationsøkonomiens æra. Det betyder også, at man som Cittaslowby må overveje, hvordan man mest hensigtsmæssigt indgår med andre byer i Cittaslownetværket, og hvem man vælger at danne tættere alliancer – co-brand sig – med.

Også Søren Møller Christensen tager i kapitel 11, *Cittaslow – mål eller vej?*, brandingværdien i Cittaslowkonceptet op til kritisk overvejelse. SMC beskriver, hvordan byers kultur- og oplevelsespotentialer er blevet et afgørende konkurrenceparameter i forhold til at tiltrække borgere og virksomheder, men at man dermed risikerer at blive ekskluderende og fastfryser en bestemt ide om byens sjæl og kultur. Heroverfor fremholdes mulighederne for åbne brands med fokus på modtagernes medskabelse, hvilket eksemplificeres med erfaringerne fra to udenlandske Cittaslowbyer. SMC konkluderer sammenfattende, at det kræver en særlig indsats fra bystyret som den centrale part at holde aktiviteterne sammen, og at Cittaslow måske bør opfattes som en tilgang til byudvikling, der inspirerer vejen i stedet for at være målet i sig selv.

I kapitel 12 vendes blikket specifikt mod Svendborg, hvor museumschef Esben Hedegaard skriver om *Cittaslow og kulturarv i Svendborg*: At basere fremtiden på for-

tiden er ikke uproblematisk. Der skal holdes godt fast i de kulturhistoriske knager, hvis man vil fundere Cittaslow på fortiden og derudaf skabe stærke og levende traditioner.

Kokken Claus Holm serverer i bogens afsluttende debatindlæg *En koks bekendelser til Cittaslow* en engageret og personlig bekendelse til Cittaslow.

Redaktionsgruppen giver hermed stafetten videre og siger tak til ...

“Det gode ved Cittaslow er, at det får os til at reflektere”, skriver Ole B. Jensen. Det kan vi fuldt ud tilslutte os, og med denne antologi er det vores ønske, at læserne vil reflektere med, gribe spørgsmålene, blande sig i debatten og dermed bringe stafetten videre.

Som den første Cittaslowkommune i Danmark indgår Svendborg som et væsentligt eksempel i antologien. Dermed håber vi, at antologien kan være med til at udfordre den lokale debat om Cittaslow. Men vi håber også, at antologien mere generelt kan være med til at påvirke synet på fremtidens byudvikling og bidrage med nye inspirationer og erkendelser i forhold til andre provinsbyer i Danmark og deres muligheder for at skabe særlige og bæredygtige udviklingsveje.

Redaktørerne er af den overbevisning, at Cittaslow *er* et brugbart, men også ganske omfattende byudviklingskoncept. Det er afgørende at forstå, at en optagelse og certificering i Cittaslowbevægelsens kreds af byer blot er begyndelsen på en lang og sej proces, hvor der ganske givet vil komme tilbageslag og rejse sig modstand fra kredse i en kommune, som ønsker at sætte andre og lige så legale udviklingsdagsordener for fremtiden.

Vi vil som redaktører på denne antologi gerne sige tak til forfatterne for velvillig og engageret deltagelse i arbejdet. Tak til politikere, borgere og andre lokale aktører i Svendborg, uden hvis interesse for Cittaslow denne antologi ikke havde været mulig. Tak til kolleger og samarbejdspartnere i Svendborg Kommune, som tålmodigt har fulgt antologiens tilblivelse fra tanke til tryk.

En særlig tak sender vi til forskningsassistent Maria Davidsen fra Syddansk Universitet for uvurderlig hjælp til redigeringsarbejdet og til forlagsdirektør Martin Lindø Westergaard på Syddansk Universitetsforlag for åben og vågen opbakning.

Til sidst skal rettes en stor tak til Plan09-sekretariatet i Miljøministeriet, By- og Landskabsstyrelsen, for opmuntring undervejs og til Miljøministeriet og Realdania for bidrag til antologiens udgivelse.

Svendborg, Odense og Aalborg, 29.08.2009

*Helle Juul Kristensen
Johs. Nørregaard Frandsen
Jørgen Møller*